

TUIJA SIRONEN

Kirkonvartija

KIRKONVARTIJA

Tuija Sironen

KIRKONVARTIJA

© 2026 Tuija Sironen

Taitto: Tuija Sironen

Kansi: Tuija Sironen ja Pertti Jokela, taustalla Adam Ivendorffin päiväkirjaa

Kustantaja: BoD · Books on Demand, Mannerheimintie 12 B, 00100 Helsinki, bod@bod.fi

Kirjapaino: Libri Plureos GmbH, Friedensallee 273, 22763 Hampuri, Saksa

ISBN: 978-952-80-7497-7

1840-luku

Kesä oli kukkeimmillaan, mutta kirkonvartijan sydämessä kytyi epätoivo ja ahdistus. Hän tuijotti ikkunasta ulos Vesilahden raitille. Ajatukset velloivat ja törmäilivät toisiinsa. Vainoin hän havaitsi nuorten ihmisten elämisen riemua heidän rientäessään kuka minnekin.

Kirkonvartijan sydämessä piti roihuta elämä ja rakkaus. Mitään pienen pientä liekkiä hän ei ollut saanut syttymään, vaikka kuinka yritti sellaista houkutella sisuksiinsa. Järkipahanenkaan ei toiminut sytykkeenä. Kevään herääminen tuotti yleensä iloa, mutta siihenkin hän suhtautui välinpitämättömästi.

Adam huokasi syvään ja otti päiväkirjan esille. Ensimmäiselle sivulle hän oli kirjoittanut: *"Minä Adam Ivendorff alaan tästä vähän tietojani ladella"*.

Entinen kirkonvartija Tallgren oli pitänyt päiväkirjaa vuosikymmenet. Hän oli yllyttänyt uuden kirkonvartijankin pistämään asioita ylös. Tallgren oli sanonut sen olevan mielenkiintoista. Jos muisti alkaisi vanhemmiten haurastua, olisi lystiä tutkia kirjoista, millaista eletty elämä oli ollut.

Adam ei ollut vielä ahkera päiväkirjansa täyttäjä, mutta tärkeimmät tapahtumat hän oli kirjoittanut ylös. Henkilökohtaisesti merkittävä tapahtuma oli kaiketi pakko kirjoittaa, vaikka se tuskaa tuottikin. Aikansa emmittyyään hän tarttui kynään, kastoi kärtjen huolellisesti mustepulloon ja aloitti.

"Johanneksen päivänä 24 päivä Kesä kuuta joka oli 3 sunnuntai Kolminaisuuden päivästä, kuulutettiin minä onnettomaan avioliittoon ensi kerta Talon tyttären Anna Kaisa Johan tyttären

kanssa Kärkölän Anttilassa, ja kyllä vasta hakosesti, mutta piti käymän vaan. Siittä olisi historia kirjoitettavaa, mutta jätän tähän.”

Adam kuivasi musteesta tuoreen tekstin, laski kynän alas ja sulki kirjan sekä silmänsä. Miten hän oli joutunut tällaiseen tilanteeseen? Hän oli 35-vuotias, vanhapoika, opettaja ja kirkonvartija. Hän oli ollut tyytyväinen elämäänsä, rauhalliseen ja työntäyteiseen elämään. Mutta mitä nyt oli edessä? Miksi kymmenen vuotta Adamia vanhempi isovelji Jukkumi Uotila oli katsonut oikeudekseen puuttua hänen elämäänsä. Adam ymmärtäisi, jos hän vielä asuisi veljensä talossa setämiehenä, mutta hän oli jo pari vuotta elellyt itsellisenä ja maksanut kaikki elämiskulunsa itse.

Jukkumi oli tavannut Anttilan isännän. Olivat vähän ryypiskelleet. Anttilan isäntä oli tuskaillut tytärlaumansa naittamisen kanssa. Jukkumi oli tuolloin saanut kuningasajatuksen. Hänellä hän oli naimaton veli Adam! Se olisi oivallinen ratkaisu Anttilan isännän taakan pienentämiseksi. Jukkumi tiedosti, että Adamia olisi turha yrittää saada jonkun ison talon vävyisännäksi. Veljelle olisi löydettävä vaimo, joka tyytyisi kirkonvartijan vaatimattomaan elämään. Ihan kuka vaan puoliso ei kuitenkaan voisi olla. Vaimon olisi oltava isosta talosta. Suvun maine ei saisi kärsiä. Uotilan talo oli Vesilahden isoja taloja ja taustalla kuuluisa Ivendorffien suku.

Anttila yllättyi, mutta hän tokeni pian. Totta kai Anttila tiesi Adamin. Kaikki seurakuntalaiset tunsivat kirkkonsa vartijan, joka oli kunnon kansalainen ja nautti arvostusta pitäjäläisten keskuudessa. Myönteisen mielikuvan siivittämänä Anttilan isäntä oli kaivanut kupeestaan uuden paloviinapullon. Tarvittiin lisää neuvoa antavia kulauksia! Viinokset auttoivat usein, joskin liikaa nautittuina saattoivat johtaa jopa perikatoon.

Lopulta miehet löivät kättä päälle. Jokkumi hyrиси tyytyväisyyttä. Pieni kivi tosin oli kaskessa vielä väännettävänä. Asia pitäisi tietenkin syöttää Adamille, josta isovelі oli – hupskeikkaa vaan – tehnyt ylkämiehen tai ainakin erinomaisen hyvän ehdokkaan.

Naima-asia oli jäänyt hautumaan, kunnes miehet tapasivat uudelleen. Tuolloin Anttila kertoi Anna Kaisan sisaren, Vilhelmii-
nan, hääsuunnitelmista tulevalle kesälle. Anttila oli laskeskellut, että jos saa kaksi tytärtä naitettua samalla rytinällä, se olisi melkoista säästöä juhlakustannuksissa. Voisiko Jokkumi pistää vähän vauhtia heidän yhteisen oivalluksensa eteenpäin viemisessä? Jokkumi tuumasi, että hän on aina pitänyt sanansa. Nyt oli pakko kääntää se kivi!

Kirkonmenojen jälkeen Jokkumi kutsui veljensä kirkkokahveille Uotilaan. Adam lähti mielellään. Paikalla oli perhettä enemmänkin, veljet ja sisaret perheineen. Uotilan perillisiä oli elossa kaikkiaan kahdeksan. Adamille rakkaita läheisiä kaikki.

Uotilan piika kaateli kahvia. Jokkumin kolme lastakin istui kiltisti kahvipöydässä. Mikäs nyt on juhlan aihe, Adamin mielessä käväisi?

Jokkumi empi, miten aloittaa. Vaimo tökkäsi häntä siihen malliin, että Jokkumin oli kakaistava kurkkunsa ja kerrottava uutisensa.

”Tehän tiedätte Anttilan? Iso talo. Minä tässä yhtenä päivänä juttelin isännän kanssa vähän pidempään. Yhtä ja toista. Hänellä on tyttäriä, kuten tiedätte. Tulimme sitten isännän kanssa siihen tulokseen, että meidän Adam olisi varsin passeli aviomies heidän Anna Kaisalleen. Kaunis ja siveellinen nuori nainen se Anna Kaisa.”

”Hyvä ajatus!” isosisko Eeva huudahti, ja Adrian jatkoi: ”Tämäpä on hieno asia. Kyllä Adaminkin on jo aika akoittua.”

Puheensorina täytti Uotilan salin. Adam oli hiljaa. Hölmistynyt. Hänen päälleen putosi tulevien huolien painava peitto. Veli järjesti tämän teatterin tahallaan. Hän tiesi, ettei Adam alkaisi kinastella perheensä keskellä.

Anttilan miesväen paikka kirkossa oli penkkirivillä 19, aivan Uotilan miesten edessä. Hyvän päivän tuttuja olivat olleet vuosikausia. Adam tiesi Anttilan Anna Kaisankin ulkonäöltä. Tämä nuori nainen istua nöpötti kiltisti äitinsä ja sisarlaumansa kanssa kirkossa naisten puolella. Kohtalaisen sievä, vaikka mikäpä Adam oli sanomaan naisten kauneudesta yhtikäs mitään. Hän tiesi, ettei ulkonäkö ole avioliitossa tärkeintä. Hyvä puoliso olisi työteliäs, kuuliainen ja siveellinen. Varallisuus ei olisi pahitteeksi, vaikka raha ei onnea tuokaan. Adam oli ehtinyt elämänsä aikana nähdä jos jonkinlaista vaimoihmistä. Hyviä ja pahoja. Olisiko Anna Kaisa sopuisa vaimoihminen, siitä hänellä ei ollut aavistustakaan.

Kun Adam ei ollut rohjennut heittäytyä vastahankaan, Jokkumi oli järjestänyt nopsaan vierailun Anttilaan.

”Ei sinun tarvitse heti kihloista puhua. Katselet nyt vähän aikaa. Sovittuja juttuja, muttei tässä ihan jäniksen selässä olla”, Jokkumi jutteli hevosen jolkuttaessa verkkaisesti.

Adamilta ei irronnut sanan sanaa. Hän katseli vain hajamielisesti tienposkia ja tuhahteli itsekseen: ”Minäkö menisin kihloista puhumaan? Puhun mieluummin säästä jotakin ympäripyöreää.”

”Sitten kun mennään toisen kerran, otat sitten kihlajaishuivin mukaasi. Hopeasormus olisi hyvä olla jo tuolloin. Sellaiset sinun pitää hankkia. Kai sinä sen tiedät?”

”Joo, joo”, Adam mutisi hiljaa itsekseen.

Miehet karauttivat Uotilan komeimmalla hevosella Anttilan isolle pihalle. Kuin tyhjästä pihaan tupsahti pikkurenki ja otti hevosen ohjaksista kiinni tottunein ottein.

”Jaahas! Sieltä se ylkäehdokas tulee!” isäntä huudahti rappusilla, nosteli housujaan ja riensi tyrkkäämään kättä molemmille vieraille. ”Päivää ja tervetuloa! Naisväki jo odottaa sisällä!”

Adamilta oli mennä vetelät housuun, niin hurjasti mahassa muljahti. Hän astahti tupaan viimeisenä, tunsu, kuinka joku näkymätön tuuppasi takapuolesta vai estikö kääntymästä takaisin. Ettei vaan itse piru olisi asialla?

Emäntä suoristi selkäänsä niin, että pyylevä rintavarustus korostui. Hän hymyili ystävällisesti ja esitteli tytär-laumaansa. Olihan Adam heidän kaikkien nimet jo selvittänyt, kun oli uteliaisuuttaan katsellut kirkonkirjoja pappilassa. Anttilaan oli siunaantunut pari poikalasta, mutta heidät Jumala oli kutsunut taitaaseen jo pienokaisina. Anna Kaisa oli vanhin, 24-vuotias. Nuorin, vasta kuuden vanha tyttö nitiä nitkautti äitinsä helmoista lujaa kiinni pitäen. Anna Kaisa tuli kättelemään. Adam tunsu, kuinka hänen kättään poltti. Irrottiko liian hätäisesti käntensä vai pitikö sopimattoman kauan, hän ei tiennyt, kun päässä ei luistanut ajatuksen hippunenkaan. Äkkiseltään Adam pani merkille, että Anna Kaisan nenällä oli sieviä pisamia. Ne nuorensivat. Anna Kaisa katsoi Adamia suoraan silmiin. Adam antoi sille arvoa. Ihminen, joka pälyilee ja väistää katsetta, ei vaikuta rehelliseltä.

Isäntä seisoikuin jyhkeä patsas, hieraisi muhkeita viiksiään ja jäi seuraamaan Adamin ilmeitä. Pelkäsikö, että ylkäehdokas torjuisi hyvät kaupat? Se olisi noloa.

”Mitäs me tässä seisotaan. Kahvipöytä on salissa katettuna. Olkaatte hyvät!”

Jokkumi ja Adam kiittivät ja astuivat valoisaan saliin. Adam huomasi, ettei kahvikuppeja ollut koko perheelle. Vain Anna Kaisa vanhempineen istahti pöydän ääreen. Likkalauma oli jätetty pirttiin.

Jokkumi alkoi jorista jonninjoutavia. Ehkä se kuului asiaan? Eihän Adamilla ollut hölkäsen pöläyksen ymmärrystä, mistä

olisi pitänyt rupertella. Yleensä puhemiehet hoitivat puhumisen, ja sulhanen sai olla hiljaa. Jokkumi kuitenkin potkaisi Adamia salaa merkiksi, että hänenkin oli avattava suunsa. Opettajana Adamilla ei olisi pitänyt olla minkäänlaisia sanalukkoja. Lapsille sanottiin ”Onko kissa vienyt kielesi?” Nyt se kysymys olisi sopinut Adamille. Hän ryhdistäytyi ja otti osaa keskusteluun, josta jälkeenpäin ei muistanut juurikaan mitään. Anna Kaisa oli ollut kiinnostunut kahvikupistaan, jonka kyljessä oli hentoja kukkia. Välillä hän kuitenkin vilkaisi Adamia. Adam oli huomaavinaan tytön suupielessä pienen hymynkareen. Sellaista vilkuilua se oli molemmin puolin.

”Lähtekääpä te nuoret nyt vähän ulos kävelemään. Saatte paremmin tutustua toisiinne.”

Isännän ehdotus yllätti. Adam tunsu, kuinka kainalot kostuivat, ja sydän alkoi väpättää kuin karitsan häntä.

”Minä en ole oikein tottunut tällaiseen”, Adam tunnusti, kun he olivat kahdestaan.

”Ei se mitään, en ole minäkään”, Anna Kaisa vastasi hiljaa.

Kumpikin mietti kuumeisesti, mitä sanoisi ja odotti toisen aloittavan.

”Kävelläänkö rantaan?” Anna Kaisa kysyi.

”Mennään vaan.”

Rannassa Adamia alkoi nolottaa. Hän oli sentään aikuinen mies. Olihan se omituista, että hän käyttäytyi kuin ujut pikkupojat. Adam yritti muistella, mitä jutteli yleensä ujojen lasten kanssa. Hän kysyi heiltä aina suoraan, mistä lapset tykkäsivät. Mutta eihän sellaista voinut kysyä aikuiselta naiselta. Jos nainen vaikka sanoisi, että vaatteista. Eihän kirkonvartijalla olisi siihen mitään mielipidettä muuta kuin, että turhuuttahan se olisi.

”Kun te olette kirkossa töissä, onko uskonto teille tärkeää?” Anna Kaisa rohkaistui.

Adam ilahtui, kun hänen ei tarvinnut enää pohtia aloitusta. Kirkosta olisi helppo jutella.

”Onhan se tärkeää. Palvelen Herraa, mutta tulen hyvin toimeen kaikenlaisten ihmisten kanssa. Sellaistenkin, joiden usko horjuu. Sama koskee opettajan virkaani. On paljon lasten vanhempia, jotka eivät viitsi käydä kirkossa. Silti hekin ovat arvokkaita ihmisiä.”

Anna Kaisa katsoi Adamia silmiin.

”Hyvä kuulla.”

Olisiko pitänyt ottaa kädestä kiinni? Ei nyt sentään, juurihan vasta oli tavattu. Nopeasti he kääntyivät takaisin talolle päin, kun tuntui hölmöltä seistä rannassa toljottamassa.

”Oli mukava jutella neidin kanssa”, Adam sai sanotuksi pihassa.

Samalla Adam pelästyi, oliko hän yhtäkkiä oppinut valehtelemaan. Oliko todella ollut mukavaa? Ei ollut. Kaikkea muuta. Kiusallista pikemminkin. Adam yritti loihtia kasvoilleen ystävällisen ilmeen. Ilmeisesti ilme ei muistuttanut irvistystä, kun Anna Kaisa hymyili heiveröisesti, ja hänen silmäkulmiinsa muodostuivat sievät naurunrypyt.

Vierailun päätyttyä miehet lähtivät kotiin. Jokkumi yritti viritellä keskustelua, mutta Adam ei puhua pukahtanut. Frigårdin kohdalla Adam vain mulkaisi veljeään ja hyppäsi rattailta.

Adam oli sivusta seurannut veljiensä ja sisartensa naimapuu-hia ja todennut ne melkoiseksi vaivannäöksi. Onko avioituminen kaiken vaivan väärtti? Adamilla ei ollut aavistustakaan, miten hän selviää kaikesta. Aviollisista velvollisuuksistakin pitäisi huolehtia. Se tarkoittaisi lasten saamista. ”Kyllä luonto tikanpojan puuhun ajaa”, Jokkumi sanoisi, jos hänelle asiasta vähänkään vihjaisi. Oli viisainta pitää suu kiinni ja katsoa, mitä tuleman piti. ”Lähden käymään Kaakilassa. Kurikan Heikin kanssa asia saat-taisi valjeta”, Adam päätti itsekseen ja huokaisi syvään.

1846 - 1848

Tampereella oli vuonna 1799 juhlallisin menoin saatettu haudata Hatanpään kartanon entinen omistaja Gabriel Ahlman. Hän oli testamentissaan huomionnut merkittävällä summalla ympäristöpitäjien tarpeet kansakunnan sivistystason nostamiseen. Lukutaidon ja kristinopin lisäksi kaikille halukkaille tulisi opettaa myös kirjoitusta ja laskentoa.

Testamentin toimeenpano oli määrätty muutama vuosi aikaisemmin perustetulle Suomen Talousseuralle. Vesilahti joutui odottamaan vuoroaan, kunnes vuonna 1817 käynnistyi niin sanottu Ahlmanin koulu. Tampereelta muuttanut ylioppilas Johan Busk oli ottanut opettajan viran vastaan. Vesilahden rovasti Liljestrandille lankesi koulun valvonta.

Kouluajatus otettiin Vesilahdessa tyytyväisin mielin vastaan. Säröääniä tuli vain asiaan liittyvistä kustannuksista: matkoista ja asumiskuluista koulun läheisyydessä. Useat isännät muistuttivat, että lasten täytyy osallistua ainakin kesäaikaan talon töihin.

Uotilan perheen vanhin poika, Jokkumi, oli tuolloin 13-vuotias. Osasi lukea – kiitos perheen äidin – ja oli jo pystyväinen kaikkiin talon töihin. Vanhempien mielestä Jokkumi ei ehtinyt kouluun, mutta kahdeksanvuotias Kustaa jouti hyvin koulunpenkille. Kustaata seurasivat muutaman vuoden sisällä Adrian ja Adam. Veljekset muistivat, kuinka Jokkumia oli harmittanut. Isän sivistysinto ei yltänyt kuitenkaan perheen tyttäriin. Heidän tehtävänsä olisi aikoinaan avioitua ja hoitaa perheitään. Taloustaitoja ja lastenkasvatusta oppisi kantapään kautta. Siinä ei kirjaoppineisuutta tarvita, hyvä lukutaito riittääköön.

Adam aloitti koulun kuusivuotiaana ja oppi vauhdilla lukemaan. Äidin mielestä Adam oli ihmelapsi. Isän mielestä lapsia ei saanut kehua, heistä tulisi herkästi ylpeitä ja jopa laiskoja. Äiti antoi salaa pojalle herkkuja ja kehotti lukemaan ahkerasti. Josko pojasta tulisi vaikka pappi? Ei tullut pappia, mutta kirkon harras palvelija. Kiinnostus historiaan ja Raamattuun veti Adamia kirjojen ääreen. Adam sai lukea Talousseuran Kustalle lähettämää Raamattua, jonka Kustaa oli saanut tunnustuksena hyvästä edistymisestään.

Rovasti raportoi Suomen Talousseuralle koulun toiminnasta. Hän lähetti myös näytteitä oppilaiden edistymisestä ja liitti eräaseen raporttiinsa seitsemänvuotiaan Adamin kirjoituksen: *”Sen suven suloisuutta koskan ajattelen, kuin Jumal kaikki muutta sydäimest rjemujtsen, koska tajwan ja man herra wastudest udistä, kirkasta kirkkax kerran ja kaikki kaunistä. Vesilax 23. Junii 1822, Adam Uotila”*.

Kun Adam oli käynyt koulua seitsemän lukukautta, hän osasi ulkoa koko Rosenmüllerin Raamatun historian.

Vaikka kokemukset koulusta olivat erinomaiset, vastoin käymisiltä ei välttytty. Arvostettu opettaja Busk kuoli. Hänen vaimonsa jatkoi miehensä työtä. Rouvaan ei kuitenkaan luotettu, eikä seuraavaan opettajaankaan. Oppilaskato alkoi. Ahlmanin koulu lopetettiin 1837.

Koulun lopettamisesta oli kulunut kymmenisen vuotta. Luku-taito ja kristinopin tietämys olivat pahasti rapistuneet. Jokkumi Uotila paasasi, kuinka nuoret miehet ovat pelkkiä tompppeleita, tytöistä puhumattakaan. Rippilapsilla oli vaikeuksia sisälukutaitonsa kanssa, joten eiväthän he pääse edes naimisiin. Moraalikin heikkenee. Perikato tästä seuraa!

Lääninrovastintarkastus alkoi. Kirkkoväärtti Heikki Kurikka selvitti seurakunnan taloudellisen tilanteen. Tarkastajalla ei ollut

huomautettavaa. Lukutaidon suhteen olisi kuitenkin tehtävä nopeasti jotakin. Näin ei voisi jatkua.

Liljestrand kutsui joutuin koolle pitäjänkokouksen. Lääninrovasti oli suositellut kiertävää pitäjänkoulua, josta oli saatu myönteisiä kokemuksia. Hyviä puolia olisi paljon, muun muassa se, ettei lasten tarvitsisi hankkia kortteeria kirkonkylästä.

Asialla todettiin olevan kiire. Kouluun käskettäisiin kaikki 7-14 -vuotiaat lapset säätyläisten lapsia lukuun ottamatta. Eivätkä he tulisikaan, heillähän oli omat kotiopettajansa. Kustannusten jaosta pitäisi päättää.

Pitkällisen keskustelun jälkeen sovittiin, että talolliset maksavat jokaisesta lapsestaan 15 kopeekkaa, torpparit ja käsityöläiset 10 kopeekkaa. Köyhien perheiden lapset otetaan kouluun ilmaiseksi, ja heidän osuutensa korvattaisiin vaivaisten kassasta. Opettajalle päätettiin maksaa 30 ruplaa hopeassa.

”Opettajan on itse kustannettava ruokansa, asuntonsa sekä polttopuut ja kynttilät”, vaadittiin.

”Noin kovalla palkalla koulumestari saisi maksaa korvausta talolle, joka antaa tilansa tällaiseen yhteiseen käyttöön!” jyrähti yksi vastahankainen isäntä.

”Ahlmanin koulussa opettajan palkka sidottiin oppilaiden edistymiseen. Eikös se ole tärkeää? Pitäisi opettajan kunnianhimoisena.”

”Sopimukseen pitkää laittaa pykälä, jossa ehtona on opettajan puhdas ja moitteeton elämä.”

”No, sehän on itsestäänselvyys. Meidän tehtävä on valvoa, että virkaan palkataan juuri sellainen mies.”

”Voisikos opettaja olla nainen?”

”No nyt isäntä laskee leikkiä!”

Asioista päästiin sopuun. Uutta nuhdesaarnaa lääninrovastilta ei enää kuultaisi. Mutta mistä opettaja?

Adam Ivendorff toimi 1800-luvulla viisi vuosikymmentä Vesilahden seurakunnan kirkonvartijana. Paikkakuntalaisten lukutaidosta ja sivistystasosta huolta kantava Adam työskenteli myös kiertokoulun opettajana.

Omasta Edvard-pojastaan hän toivoi pappia. Koulutus alkoi, kun Adam – kipein sydämin – lähetti poikansa kuusivuotiaana toiselle paikkakunnalle oppimaan ruotsin kieltä. Isän toive toteutui, kun Edvard 23 vuotta myöhemmin vihittiin papiksi.

Elämän varrella Adam ei voinut välttyä myöskään suruilta ja pettymyksiltä, mutta hartaana kristittynä hän osasi nöyrytyä niiden edessä.

9 789528 074977

Kansi: Tuija Sironen, Pertti Jokela